

Het eeuwfeest der Afscheiding.

I.

Op het vierde eeuwfeest van Luthers geboorte werd van gereformeerde zijde een openlijk blijk gegeven van ongeveinsde hulde aan de nagedachtenis van den grooten hervormer doordat Dr A. Kuiper zijn „Tractaat van de Reformatie der Kerken aan de zonen der reformatie hier te lande” aanbod. Dr Kuiper vangt de voorrede van dit tractaat, dat van meer dan gewone betekenis is geweest voor de reformatie van '86, aan met de treffelijke opmerking: „Herinneringsdagen werden steeds onder alle volken, door alle eeuwen, in alle kringen van het menschelek leven heilig geacht.

Niet zelden brachten ze dan ook een zegen.

Voor al machtige geloofsgebeurtenissen uit het verleden, wier nawerking tot stilstand was gekomen, worden door zulke herinneringsdagen weer in boeiende trekken voor onzen geest geplaatst; en het hart des menschen en der volkeren, langs den weg der herinnering weer in zulk een geloofsgebeurtenis inlevende, gevoelt schaamte over zich komen, bij het zelfverwijt van geestelijke ontaarding; grijpt nieuwen levensmoed bij het aanschouwen van wat geloofsveerkracht eens vermocht; en geeft met warmer geestdrift, dan in bange tijden, weer lof en prijs en eere aan Hem, die deze geloofskrachten eens in menschen werken wilde, en nog dezelfde trouwe God blijft, om ze te werken ook in ons.”

Het eeuwfeest van de Afscheiding komt op! Veertien October, negentien honderd vier en dertig moge ons zijn een herinneringsdag! Want aan den avond van dien dag greep in Ulrum een machtige geloofsgebeurtenis plaats waarvoor zeer velen terugdeinsden, waarnaar zoovele anderen hadden uitgezien, welke door mannen met profetischen blik was voorzien, wederom door anderen met vreeze werd geducht dat geschieden zoude. En al is het, Gode zij dank, er nog verre vandaan, dat haar nawerking tot stilstand zou zijn gekomen; of ook dat schaamte over ons zou moeten komen, wijl zelfverwijt zou moeten klagen over geestelijke ontaarding, wie zou niet uitzien naar een opvlammen van warmer geestdrift, dan in deze tijden, om lof en dankzegging den Heere te brengen, die eens mannen des geloofs en des gebeds ons gaf, gehoorzaam en bereid om klooeke daden te doen, en desgevecht zelf onder te gaan, indien de kerk van onzen Heere Jezus Christus maar mocht ontwaken. Maar hij, die zóó gedachtenis wil vieren, vertrouwt ook, wijl de Heere dezelfde blijft, dat Hij hetzelfde ook in onze dagen kan werken, wat Hij eens wrocht in mannen en vrouwen van gelijke beweging als wij; in kloeken, die bij monde van dien vader der Afscheiding, dien wij het langst mochten behouden, ootmoedig beleden: „ach, hoe weinig is door mij verricht! Maar nu betuig ik te meer, met ootmoed en dankzegging, ofschoon ik zoo weinig verricht heb, de Heere heeft veel, zooveel gedaan.”

Nu dan, als de Heere zooveel heeft gedaan, moeten wij dan niet willen gedenken de daden des Heeren!

Maar dan zullen we ook dienen te weten de dingen, die onder ons nog geen volkomene zekerheid hebben, gelijk telkens weer blijkt nu velen ter hand hebben genomen om in orde te stellen een verhaal daarvan. Om van wat in '34 gebeurd is in orde het verhaal te stellen zal het goed zijn, van te voren alles nog eens naarstiglijk te onderzoeken, wat klaarblijkelijk niet door allen geschiedt die het aandurven om daarover te refereeren en te schrijven zonder zich voldoende te hebben georiënteerd. Ook in oratie en in bijdragen voor de pers kan men zich schuldig maken aan de zonde tegen het achtste en negende gebod, kan men des anderen eere rooven en hun kwaad gerucht verspreiden, en dat nog wel, zonder dat die ander zich kan verdedigen of den „logenspreker” kan weerleggen. Ook meene men niet zich bij aanklachte door hen die het „beter weten” te kunnen vrijpleiten met een: nu ja, dit is „mijn kijk op de personen en zaken”. Genieën bij de gratie Gods kunnen zien in den ander wat wederom anderen niet zien, helgeen God wel in die personen gelegd heeft en zij, dat schouwende, brengen het op het doek, maar zóó mogen niet spreken mannetjes die wel kijken maar weinig doorzien, vermits ze niet veel hebben gezien en kennis genomen van wien en van wat, waarover zij spreken en schrijven.

Zelfs onder ons blijken de gebeurtenissen, plaatsgegrepen ten dage der Afscheiding, nog volstrekt geen volkomene zekerheid te hebben en daarom acht ik het gewenscht een verhaal te doen van de reformatie in '34, in het weekblad „De Reformatie”. Ik zette mij daartoe niet dan na van te voren, zij het dan niet alles, toch veel naarstiglijk onderzocht te hebben.

F. J. BRUIJEL.

genoemd in Leviticus 14. Hier is telkens sprake van reiniging van de melaatschheid. In vs 4 worden genoemd — behalve de beide vogels, — „cederhout, scharlaken en hysop”. Ten opzichte van de hysop is tweërlei mogelijk. Men kan denken aan de geurige olie, die zich met het water zou mengen en een reinigende kracht hebben, maar in verband met het „zevenmaal sprengen” in vs 7 is ook denkbaar een gebruik van de hysop-plant zelf als middel tot besprenging.

Wat de andere bestanddeelen betreft, die bij deze reinigingsvoorschriften betrokken zijn, kan nog 't volgende opgemerkt worden: Onder „cederhout” hebben wij niet te verstaan het hout van den Cederboom (*Cedrus libanica*), daar deze voorschriften werden gegeven in de woestijn, maar aan het hout van de Jeneverbes (*Juniperus*), die daar wel voorkwam en ook overal in Palestina groeide. Het „scharlaken” zal roode wol geweest zijn, zooals blijkt uit Hebr. 9:19, waar de schrijver deze voorschriften aanhaalt en dan spreekt van „purperen wol”.

Ook in Num. 19:6 komt de hysop voor. In Numeri 19:1—10 wordt een voorschrift gegeven voor het bereiden van het „water der afzondering” ter ontzondiging en waarbij weer genoemd worden cederhout, scharlaken en hysop. Bij nauwkeurige lezing van dit gedeelte zal duidelijk zijn, dat het hier gaat over de reinigende kracht in de hysop, dus niet als middel ter besprenging.

Op de plaatsen in Lev. 14 en Num. 19 wijst dan terug de bekende uitdrukking in Ps. 51:9: „Ontzondig mij met hysop en ik zal rein zijn”.

Wanneer de kroniekschrijver den lof zingt van Salomo's wijsheid (1 Kron. 4:29—33) en diens kennis van de plantenwereld roemt, zegt hij in vs 33: „Hij (Salomo) sprak ook van de boomen, van den cederboom af, die op den Libanon is, tot den hysop, die aan den wand uitwast”.

Daar is natuurlijk een groote tegenstelling tusschen den prachtige ceder, die met zijn breeden kruin den Libanon siert en den onaanzienlijken hysop, die als „onkruid” op de oude muren overal te vinden is. Maar daarnaast is toch de overeenkomst, die uitgedrukt wordt door het woord „boom”. De hysop wordt dus hier voorgesteld als een „struik” of „heester”, wat in overeenstemming is met de reeds gegeven beschrijving. Dalman vestigt er de aandacht op, dat de *Origanum Maru* niet op muren groeit en acht het niet uitgesloten, dat het woord „hysop” meerdere nauw-verwante soorten zou kunnen omvatten.⁵⁾ In aansluiting hiermede maakt Dr van Gelderen de veronderstelling, dat het misschien *Satureja montana*, een soort Boonenkruid, geweest zou zijn.⁶⁾ Een andere opvatting is, dat het woord „muur” een iets ruimere beteekenis zou hebben en ook „terras”, dus onderdeel van de vaak aangebrachte bevoelingsinrichtingen, zou beteekenen, waar de *Origanum* wel groeit.

Behalve in het reeds aangehaalde Hebr. 9:19 wordt in het Nieuwe Testament de hysop nog eenmaal genoemd en wel in de Lijdensgeschiedenis: „... zij vulden een spons met edik en omleiden ze met hysop...” (Joh. 19:29 midden). Waar op allerlei heuvelhellingen de „hysop” groeide, is het zeer wel aan te nemen, dat hij ook aanwezig was op Golgotha. Het was nog wel wat vroeg in den tijd om stevige bloemstengels te hebben, maar daar het een overjarige plant is, waren er zeker nog oude sterk verhoutte stengels aanwezig. Een soldaat breekt nu zoo'n stengel af en nadat hij een spons in den edik gedompeld heeft, legt hij deze tusschen de bovenste takjes van den hysop, buigt de takjes er omheen, zoodat ze de spons vasthouden⁷⁾ en steekt deze zoo omhoog, om ze aan den mond van den Heere Jezus te brengen. Daar was de stengel stevig en lang genoeg voor, ook al omdat het kruis niet zoo hoog was, als men zich gewoonlijk voorstelt.

Terloops zij opgemerkt, dat edik een soort uit wijn bereide azijn was, die met water gemengd, de gewone drank der veldarbeiders en soldaten was⁸⁾, en dat sponzen in dien tijd bekend waren, daar zij toen reeds in het Oostelijk deel van de Middellandsche Zee gevischt werden.

In Mattheüs en Markus wordt gesproken van op een „rietstok” steken (Matth. 27:48; Mark. 15:36). Dit is in het geheel niet in strijd, zooals het wel voorgesteld wordt, met de mededeeling van Johannes. Het woord op die plaatsen door „rietstok” vertaald, ziet niet alleen op een rietstengel, maar evenzeer op iedere grootere, rechte, stevige plantenstengel.⁹⁾ Ook hier is dus van tegenstrijdigheid geen sprake, wanneer maar nauwkeurig van alle gegevens gebruik gemaakt wordt.

5) G. Dalman, „Arbeit und Sitte” I, blz. 543 v.v.

6) Dr C. van Gelderen, „Koningen” (Korte Verklaring), blz. 99.

7) Zoo is de Stat. Vert. en omleiden ze met hysop.... te omschrijven. De Eng. Vert. heeft dan ook: „...and put it upon hyssop....”

8) Dr J. A. C. van Leeuwen, „Markus” (Korte Verkl.), blz. 201.

9) L. Fonck, „Streifzüge durch die biblischen Flora”, blz. 107.

oog in het midden, gevormd door de talrijke meeldraden en stampers. Naar de meening van velen, o.a. Gustav Dalman, zijn dit de „leliën des velds”, van wier schoonheid de Heere Jezus verklaart, dat zij die van Salomo's kleedij verre te boven gaat (Matth. 6:28—29).²⁾

Het hoogtepunt van de glanzende bloemenpracht is in Maart en April. Dan is het gansche land, voorzoover het niet uit onvruchtbare rotsen bestaat of met korenvelden, wijngaarden en olijftuinen bedekt is, één groot tapijt, uit milliarden bloemen geweven.

Naast de bolgewassen zijn ook tal van andere planten in bloei gekomen. Het meerendeel van onze „vaste planten”, die de laatste jaren zoo zeer in trek zijn om onze „borders” te versieren, zijn hier in het wild te vinden. Hieronder bevinden zich ook vele Lipbloemen (*Labiatae*), familieleden dus van onze Doovenetel en Hondsdraf.

Verschillende van hen zijn planten met stevige, houtachtige stengels en kleine, vaak grijsgroene bladeren. Daardoor zijn ze uitzonderend geschikt om te groeien op een bodem, die niet rijk aan water is. Ze zijn dan ook vooral te vinden op rotsachtigen bodem, op heuvelhellingen en terrassen. Wanneer eind April, begin Mei de droge tijd aanvangt en de verzengende Oostenwinden beginnen te waaien, die in enkele dagen al de bloemenpracht der bolgewassen vernietigen (Ps. 103:16), kunnen zij het nog eenigen tijd uithouden.

Onder deze verlegenwoordigers van de familie der Lipbloemen zijn er ook enkele, die bekend zijn om de etherische of vluchtige olie, die zich in fijne klieren in hun bladeren bevindt. Hierdoor zijn ze langer bestand tegen de uitdrogende kracht van de Oostenwinden. Om hun olie noemt men ze „Balsemkruiden”. Van deze groeien er ook in ons land, gedeeltelijk in het wild, gedeeltelijk gekweekt. Wij denken bijv. aan de Muntsoorten, waarvan de olie gebruikt wordt bij de pepermuntheroeding, aan Lavendel en Boonenkruid, die eveneens een praktische beteekenis hebben en aan de Melisse, waarvan de olie een bestanddeel uitmaakt van het welbekende „Eau-de-Carnes” of „Karmeliter-Wasser”.

Eén ervan wordt met name op verschillende plaatsen in den Bijbel genoemd, n.l. de *Hyssop*.

De eerste moeilijkheid, die zich hierbij voordoet, is de vraag, welke plant er mede bedoeld wordt. Zooals reeds in het inleidend artikel van deze reeks gezegd werd, kan op verschillende wijzen getracht worden, deze moeilijkheid op te lossen.

De eigenlijke *Hyssop* (*Hyssopus officinalis*), die bij ons nog wel eens een enkele maal in ouderwetsche moestuintjes gekweekt wordt, kan het niet geweest zijn, om de eenvoudige reden, dat deze plant in Palestina en omgeving niet voorkomt. Om tot verdere oplossing van deze moeilijkheid te komen is het van belang, om achtereenvolgens de verschillende plaatsen na te gaan, waar in den Bijbel sprake is van „hysop”.

De eerste plaats is: Exodus 12:22, de instelling van het Pascha: „Neemt dan een bundelken hysop en doopt het in het bloed, dat in een bekken zal wezen; en strijkt aan den bovendorpel en aan de twee zijposten van dat bloed...” Hieruit volgt al dadelijk, dat er sprake moet zijn van een plant, die zoowel in Egypte als in Palestina voorkomt en die geschikt is om mee te strijken, dus een slevigen stengel met veel kleinere takjes aan den top heeft. Aan deze voorwaarden voldoet een soort Marjolein (*Origanum Maru*). Het is een plant met een min of meer verhouten stengel, die ongeveer 1 meter hoog wordt. De stengel is vooral naar boven sterk vertakt en bloeit met lichtroode, sterk geurende bloemen. De zijtakjes zijn stevig en met haartjes bezet, terwijl ook de betrekkelijk kleine maar talrijke blaadjes viltig zijn. Ze komt overal in Judea en Galilea voor, zoo ook in Egypte en op het Sinaitisch schiereiland. De betiteling „dwergkruid”, door Dr Gispén in zijn verklaring van Exodus gegeven, is, botanisch bekeken, niet geheel juist.³⁾

Maar er is nog een andere reden om aan te nemen, dat deze plant de in Exodus bedoelde „hysop” is. Nog steeds volgen de Samaritanen bij de viering van hun Paascheest op den berg Gerizim in hoofdzaak de Joodsche voorschriften. Ook zij strijken nog steeds het bloed met „een bundelken hysop” en gebruiken daarvoor de *Origanum Maru*. Dit doen ze niet alleen omdat voor hen vaststaat, dat dit de oorspronkelijke hysop zou zijn, maar vooral, omdat deze plant een „Geheim” heeft. Hoewel bloed steeds stolt, zoodra het met iets anders in aanraking komt dan den wand der bloedvaten, is dat niet het geval zoolang de hysopstengels in het bloed liggen.⁴⁾ Dit uittijven van de stolling wordt veroorzaakt door de bepaalde samenstelling van de etherische olie, die zich in de plant bevindt. Dit verklaart tevens het bindende voorschrift om hysop voor deze verrichting te gebruiken en geeft ons weer een diepen blik op de wijsheid Gods, die ook over de schijnbaar kleine dingen gaat.

Hierna wordt de „hysop” verscheidene malen

2) G. Dalman, „Arbeit und Sitte” I, blz. 351 v.v.

3) Dr W. H. Gispén, „Exodus” (Korte Verklaring), blz. 127.

4) G. Dalman, „Das Samaritanische Passah in Verhältnis zum Jüdischen”, P. J. B. 1913, blz. 124 v.v.

leven, met de lichaam ver-
aats.

de Schrift ons

gegevens, als
missen waarin
st, waarop wij
nigenaardig ge-
le Schrift; het
in een peri-
in Rom. 7:18
ar onderscheid
lijke en geeste-

zal elke Gere-
ten en zij zal
in doen weder-

et een geheele
a waarneming
voel, van drift-
hrift vol; maar
als bestaande
r over in het
emand kan, op
deze punten
daartoe noodig
mensch zelf,
experiment en

vij met de be-
r te gaan.
s de vraag aan
enen te moeten
opvatting der

etoogd, dat de
u overeenstem-
egenover Apol-
merkwame lezer
iste maanden
dat deze mee-
ten. Wij komen

J. W.

CHAP
IJK

n merkwaardig
tal soorten van
telijk zoo klein
its mogelijk geg-
ing in het land-
ngende levens-

Hermon tot de
ordaandal), van
nd tot de Sy-
aan het Hule-
kust, van het
de vruchtbare
an de zoetwater-
an Gennesareth
e en de groote
angen voorhan-
n klein stukje

l vertoonen het
wordt in de
or het woord
t is tevens het
een eigenaardig
bolplanten, die
dat ze voor ons
le lente zullen
et wild bloeien.
e zware regens
bloemen gezien
de tijd, waarin
bloeien als een
van is reeds te
n de gele Saf-
snarcis. In Ja-
te midden van
s te voorschijn
en schijnbaar
pen, deels wit,
ruwen en hard-
den de soorten
Tulpen, Gladi-
vooral Irissen
het land. Het
Anemoon. Fel-
j groote blade-
el zwart-blauwe